

Крім того, подоланню труднощів періоду адаптації учнів 5-х класів до навчання в основній школі може сприяти цілеспрямована координація дій вчителів, їх професіоналізм та досвідченість.

Отже, підсумовуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що адаптаційний період п'ятикласників вимагає особливої уваги як зі сторони вчителів, так і зі сторони батьків. Для більш кращого протікання адаптаційного процесу в школярів варто пам'ятати про психологічні особливості даного періоду, володіти методикою навчання й толерантно ставитися до цих проявів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности / А.Г. Балл // Вопросы психологии, 1989. № 1. - С. 13 – 15.
2. Грибов В. Н. Адаптация молодежи малого сибирского города к условиям обучения в вузе / В. Н. Грибов // Дис. канд. пед. наук. - Тюмень, 1999. – 180 с.
3. Дмитрієва С. М. Психологічні особливості педагогічної співтворчості викладача і студентів / С. М. Дмитрієва // Автореф. дис. канд. псих. наук: 19.00.07 / Ін – т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 1996. – 20 с.
4. Корабейников И. А. Нарушение развития и социальная адаптация / И. А. Корабейников. – М.: ПЕР СЗ, 2002. – 192 с.
5. Ходоровська О. О. Психологічні особливості адаптації учнів до вимог середньої школи / Матеріали звітного – наукової конференції викладачів, аспірантів, докторантів і студентів факультету соціально – психологічних наук та управління / гол. ред. В. Б. Євтух. – Вип. 2. – Київ: ТОВ "НВП "Інтросервіс" - 2016. – 100 с.
6. Цукерман Г. И. Переход из начальной школы в среднюю как психологическая проблема // И. Г. Цукерман / Вопросы психологии, 2001. № 5. – С. 19 – 35.
7. Якименко А. С. Психологічні особливості соціально – психологічної адаптації у середньому та старшому шкільному віці / А. С. Якименко // Соціологія. Психологія. Соціальні комунікації: Збірка наукових праць студентів / М – во освіти і науки України, Нац. ун – т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид – во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 6. – С. 172 – 177.

Минюк С.

Науковий керівник – доц. Лециук Г. В.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФОРМУЮЧИЙ ЕЛЕМЕНТ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ

Особистість, здатна до творчості, починає своє формування ще в дитинстві з його широким соціальним експериментуванням, що дозволяє встановлювати глибокі зв'язки зі світом, довіряти йому, йти до саморозвитку, самобутньої реалізації. Загальна динаміка й інтенсивність суспільних змін, що відбуваються в Україні, висувають нові вимоги до людини та прояву її активності у всіх сферах життєдіяльності. Це стосується і періоду дитинства, що зумовлює безпосередній інтерес до проблеми, пов'язаної з особистісним потенціалом дитини дошкільного віку.

У сучасних умовах значна роль належить центрам розвитку дитини, діяльність яких охоплює вільний час дітей, заснована на принципі вільного вибору, особистісно-орієнтованому підході до інтересів і здібностей кожного вихованця, є різноспрямованою та поліваріативною. Для успішного соціального виховання необхідним є створення в суспільстві умов та заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в молоді соціально-позитивних ціннісних орієнтацій. Соціальне виховання повинне досягати двох цілей: успішної соціалізації дітей у дошкільному віці і саморозвитку як суб'єкта діяльності так і особистості в цілому. У цьому, власне, і полягає розвиток особистісного потенціалу, який розглядається як невід'ємна частина процесу розвитку і розуміється як власні зусилля дитини, спрямовані на зміни в цілісній системі особистісних якостей і властивостей [7, с. 17].

Теоретичні та практичні засади соціального виховання є предметом наукових досліджень Т. Алексєєнко, О. Безпалько, М. Галагузової, М. Горячова, І. Зверєвої, А. Капської, О. Кузьменко, Л. Коваль, Л. Мардахаєва, О. Мудрик, М. Плоткіна, А. Рижанової, А. Сбруєвої, С. Хлебнік, М. Шакурової та інших. Розробці соціально-педагогічних характеристик процесу соціального становлення особистості та проблем соціального виховання присвячено праці Л. Байбородової, О. Безпалько, А. Бодалева, І. Зверєвої, А. Капської, І. Кона, Г. Лактіонової, А. Мудрика.

На сучасному етапі закономірності розвитку особистісного, зокрема творчого потенціалу дітей проаналізовано у дослідженнях М. Врубльовської, М. Коновальчук та О. Вашкевич.

Мета статті: висвітлення окремих аспектів впливу соціального виховання на формування соціальної компетентності та розкриття особистісного потенціалу на етапі дошкільного дитинства.

В останні роки проблема соціального розвитку дітей дошкільного віку виходить на перший план. Наріжним каменем усіх питань, пов'язаних із розвитком дитини, її вихованням, соціалізацією, є її соціальне самопочуття і здатність взаємодіяти зі світом. Тому реалізація основних завдань соціального виховання сприяє оптимальному входженню дитини в соціальний світ, а її соціальна компетентність сприймається як здатність задовольняти власні потреби через суспільно прийнятні способи реалізації

активності у взаємодії з оточуючими. Умовою повноцінної соціалізації дошкільників є забезпечення умов для їхнього різнобічного розвитку а також досягнення соціальної зрілості, яка характеризується набуттям соціального статусу особистості в подальшому. Дитина розвивається разом із розвитком власних здібностей. Ці два процеси взаємозалежні та взаємопов'язані. Одним із механізмів розвитку здібностей є їх усвідомлення [1, с. 11]. Таким чином, особистісний потенціал, зреалізований через творчу діяльність, забезпечує особистісне зростання дошкільника .

О. Кононко стверджує, що процес особистісного становлення у дошкільному дитинстві характеризується поєднанням двох важливих і водночас різноспрямованих тенденцій – соціалізації й індивідуалізації, збалансованість яких є гарантом життєвої компетентності [5].

Л. Виготський зазначав, що необхідно всіляко розширювати досвід дитини, якщо ми бажаємо отримати достатньо міцні основи для її творчої діяльності. Чим більше дитина чула, бачила, пережила, чим більше вона знає та засвоює, чим більшою кількістю елементів дійсності вона володіє, тим більш значущою та продуктивною буде її діяльність. Це свідчить про необхідність розвитку досвіду як системи знань, умінь, навичок як важливого підґрунтя для розвитку творчої діяльності та творчих властивостей особистості [2].

Основи соціального становлення особистості в умовах навчального закладу активно розроблялись С. Шацьким, який впроваджував на практиці ідею «переходу від педагогіки індивідуальної до педагогіки соціальної», основним завданням якої була педагогізація середовища – вивчення та використання виховних можливостей соціального середовища, усвідомлене насичення соціального середовища виховним потенціалом, педагогічне орієнтування середовища [9, с. 260]. Ідеї об'єднання дітей у спільноти з метою розвитку в них почуття солідарності та відповідальності було реалізовано на практиці у діяльності дитячих клубів, що створювалися С. Шацьким, А. Зеленко, П. Лесгафтом та іншими.

У кожному суспільстві провідною метою соціального виховання є створення оптимальних умов для повноцінного розвитку особистості. У соціальному вихованні особистості важливим є врахування індивідуальних особливостей та створення умов для цілеспрямованого позитивного розвитку і духовно-ціннісної орієнтації індивіда. Соціальне виховання розглядається як система соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових та інших заходів, спрямованих на оволодіння й засвоєння дітьми й молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в них стійких ціннісних орієнтацій і адекватної соціально направленої поведінки [4, с. 25]. Загалом, можна стверджувати, що соціальне виховання, здійснене у виховних організаціях різних видів і типів, дає людині досвід взаємодії з іншими, створює умови для позитивно направленої самопізнання, самовизначення, самореалізації, а в цілому – для набуття досвіду адаптації в соціумі.

Специфіка розвитку людини на етапі дитинства, коли закладаються базові підвалини розвитку всіх видів здібностей (здібностей до комунікації з оточенням, здібностей до пізнання світу та його відображення через творення образів та моделі внутрішньої картини світу) передбачає ретельне і виважене врахування всіх аспектів в аналізі феномену «потенціал дитини». Це й аксіологічні аспекти своєчасного виявлення та розвитку задатків, нахилів та інтересів дитини, і проблемні аспекти розвивального середовища малюків, питання діяльнісної організації їх життя з позиції розвитку механізмів активності, проблемні аспекти змістовного наповнення життя дитини та ціннісного ставлення до світу й себе.

Давно усталеними у психолого-педагогічних науках є твердження про те, що особистісний рівень розвитку людини передбачає прояв її активності на творчому рівні діяльності. Структура соціально-педагогічної технології розвитку особистісного потенціалу дитини включає такі основні складові:

- попередня діагностика рівня розвитку особистісного потенціалу;
- мотивація до розвитку особистісного потенціалу;
- створення умов та організація діяльності з розвитку особистісного потенціалу, його реалізації;
- моніторинг та оцінка відповідності отриманих результатів запланованим [8, с. 210-211].

В. Моляко виділив у системі творчого потенціалу такі складові: задатки, схильності, які проявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, перевагах, а також у динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість, частота і систематичність їх виявлення; домінування пізнавальних інтересів; прагнення до створення нового, схильність до творення нового, до пошуку і вирішення проблем; швидкість у засвоєнні нової інформації; утворення асоціативних масивів; схильність до постійних порівнянь, співставлень, вироблення еталонів для наступного відбору; прояви загального інтелекту – сприйняття, розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху вирішення, адекватність дій; емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання тощо; цілеспрямованість, рішучість, систематичність у роботі, готовність до прийняття рішень [6, с. 2].

Інакше кажучи, особистісний потенціал дошкільника – це творення механізмів активності дитини ще в ранньому віці, що реалізуються у всіх видах діяльності на етапі дитинства, та має прояв у методах пізнання і відкриття світу, засобах відображення цього творчого процесу та взаємодії зі світом в образах та моделях внутрішньої картини світу, створенні своєї моделі світу.

Процес соціалізації розглядається як формування готовності індивіда до реалізації системи соціальних ролей, засвоєння цих ролей. При цьому відбувається соціальне самовизначення – вибір дітьми власної ролі та позиції у

загальній системі соціальних відносин, що передбачає їхнє включення до цієї системи на основі сформованих інтересів і потреб [3, с. 82]. При цьому соціальне виховання розглядається як процес і результат цілеспрямованого впливу на людину з метою оволодіння нею загальнолюдськими та спеціальними знаннями, соціальним досвідом, позитивними ціннісними орієнтаціями, соціально значущими якостями. Тому особливо цінним є розуміння сутності особистісного потенціалу дитини як інтегративної властивості особистості. Творчий потенціал особистості розглядається як інтегративна властивість, що характеризує здатність дитини здійснювати творчу діяльність, визначає потребу, готовність і здатність до творчої самореалізації, а також забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми та високу продуктивність діяльності. Активність дитини при цьому виступає як передумова предметної діяльності, яка є засобом і способом людського життя. Таким чином ми підкреслюємо, що головна ознака прояву особистісного потенціалу людини – її активність, яка реалізується у доцільній для вікового етапу життя діяльності. Різноманіття можливостей прояву активності дитини в широкому спектрі різних форм діяльності на етапі дошкільного дитинства визначають багатство результативних надбань та психологічних новоутворень як проявів власної творчості [3, с. 83]. Не випадково поняття «особистісний потенціал» часто поєднується з такими поняттями як «духовний потенціал», «інтелектуальний потенціал». Сам термін *«інтелектуальний потенціал»* спрямовує увагу на характеристику соціально-психологічних можливостей особи у розвитку інтелектуальної сфери. Він відображає такі явища як пізнавальні здібності, знання, навички, уміння. До характеристики інтелектуального потенціалу належать переконання, орієнтації, інтереси, духовні цінності та ідеали.

Сенс поняття *духовного потенціалу* можна пояснити через прагнення людини до самореалізації. Характеристика духовного потенціалу може бути представлена через можливості суб'єкта, які ще не розвинені у творчі здібності. Потреба у самоствердженні в умовах, коли дитина ще не виявила та не підтвердила в реальній діяльності свої здібності, виступає головною та яскравою ознакою її потенційних творчих сил, які стимулюють прагнення до розвитку. В цьому полягає величезна відповідальність дорослих за створення духовно насиченого розвивального простору, в якому дитина дошкільного віку набуває потенційних сил та потреб в активному самоствердженні через культурно значущі форми діяльності. Узагальнення в означених термінах «інтелектуальний», «духовний», «творчий» потенціал особистості таких важливих властивостей, якими є активність та прагнення до самореалізації, дає можливість розглядати поняття «особистісний потенціал» як синтетичну якість, що характеризує міру можливостей дитини ставити й розв'язувати нові завдання у різних формах життєдіяльності [8, с. 213-214].

Висновки. Соціальне становлення особистості доцільно розуміти як складний багатоаспектний процес формування та розвитку особистості як суспільної істоти, під час якого налагоджуються різноманітні зв'язки особистості з суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формується активність і цілісність особистості, набувається соціальний досвід. Потенційні задатки дитини – предмет постійної уваги батьків, педагогів, психологів, які повинні забезпечувати психолого-педагогічний супровід, підтримку та розвиток дошкільника. Отож, соціальне виховання дітей є одним з найважливіших факторів стабілізації суспільства, а найкращим періодом для розвитку особистісного потенціалу є ранній вік.

До **перспективних напрямів досліджень** у даній сфері вважаємо за доцільне віднести дослідження особливостей соціального виховання на сучасному етапі розвитку суспільства, коли відбувається переосмислення виховних цілей у напрямку розширення варіативності особистісного розвитку дитини в системі взаємодії соціальних інститутів. Враховуючи те, що на ранньому етапі розвитку дитина уже стає співучасником виховного процесу, вважаємо, більшу увагу потрібно приділяти власне розкриттю творчого потенціалу та реалізації здібностей дошкільників у виховних закладах і центрах розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буляк Н. Організація соціального виховання та соціалізації дитини в дошкільному навчальному закладі [Текст] / Н. Буляк // Соціальна робота та соціальна педагогіка: виклики сьогодення. – 2015. – С. 10–14.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – К., 1997. – С. 16.
3. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / Богущ А.М., Варяниця Л.О., Гаврик Н. В. та ін. ; [за заг. ред. Гаврик Н. В.]. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.
4. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навч. посібн. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебик. – К. : ІЗМН, 2007. – 390 с.
5. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: дис.доктора психол.наук: 19.00.07 / Кононко О. Л. – К., 2001. – 336с.
6. Моляко В. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. - №8. С. 1-4.
7. Піроженко Т. О. Спілкування дитини з оточенням як презентація особистісних досягнень // Актуальні проблеми психології. Т. 4: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Зб. наукових статей / Заг. ред. С. Д. Максименка, С. О. Ладивір. – К., 2006. – С. 15-26.
8. Ріпка А. Й. Нові підходи до розкриття, реалізації та розвитку потенціалу особистості обдарованої дитини [Текст] / А. Й. Ріпка // Таврійський вісник освіти. – 2005. – № 3. – С. 209-214.
9. Шацкий С. Т. Что такое клуб? / С. Т. Шацкий // Избр. пед. соч. : в 2 т. – М. : Учпедгиз, 1980. – Т. 1. – С. 258 – 266.